

מסורת הש"ס

- א. (תפילה דומה) מגילה ג, א. בי"ט ט, ב.
- ב. גטין נ, א.
- ג. ע"ז כה, א. ילקוט תורה תת. שם נ"ד כב (בשני).

גרסות

עד שהגמון - המרחץ בכתי ומקורות שונים חסר. הגמון בדפוסים שונה עפ"י הצנורה לאדון או שר. אמר לו תן - בידך בכתי שונים משפט זה אינו. הקב"ה את עולמו בכתי אלקיד את העולם. הודע שיש לך אהובים בעולמך בכתי: כשם שעשית לי נס בראשונה כן עשה לי נס באחרונה. שנקדרה ובדפוסיו ועוד: שנקדמה ויש בכתי גם שנקדה. גמרא בכתי: הא דאמרן. נמי קרא דכתיב בכתי: דכתיב. שנקדמה לו בכתי: שעמדה לו.

לשון

נקדימון נראה שמקור השם הוא ביוונית Νικαδθημων (ניקדמוס) שפירושו - מנצח עם.

אישים

נקדימון בן גוריון נקדימון בן גוריון נזכר כמה פעמים במקורותינו כאחד מן העשירים המופלגים בירושלים בזמן חורבן הבית השני. יתכן שהוא נזכר גם בכתיב של יוסיפוס. נראה ששמו העברי היה בוני (כמפורש כאן) והיה לו (כפי שהיה נהוג אז, כוון אצל מלכי החשמונאים) גם שם יוני, ושמו זה נרש על ידי חז"ל לזכר המאורע שארע לו.

ועכשיו ירדו גשמים? ! נכנס לבית המרחץ כשמחה על סכום הכסף הגדול שהוא עומד לקבל. עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב. נתעטף בטליתו, ועמד בתפלה. אמר לפניו: רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא

ועכשיו ירדו גשמים? ! נכנס לבית המרחץ בשמחה. עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצוב. נתעטף ועמד בתפלה, אמר לפניו: רבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, שיהו מים מצויין לעולי רגלים. מיד נתקשרו שמים בעבים, וירדו גשמים כה רבים עד שנתמלאו שמים עשרה מעינות מים והותירו. עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש. וכשפגשו זה בזה אמר לו נקדימון: תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך! אמר לו אותו אדון: יודע אני שלא הרעיש הקדוש ברוך הוא את עולמו שירדו גשמים אלה עכשיו אלא בשבילך, אלא עדיין יש לי פתחון פה (נמוק. טענה) עליך, שאוציא ממך את מעותיי, שהרי כבר שקעה חמה, וגשמים שירדו - ברשותי ירדו שהרי כבר עבר הזמן. חזר ונכנס נקדימון לבית המקדש, ונתעטף ועמד בתפלה, ואמר לפניו: רבונו של עולם! הודע שיש לך אהובים בעולמך! מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה. באותה שעה אמר לו האדון: אילו לא נקדרה (נקבה ויצאה) החמה מבין העננים היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי. תנא (שנה החכם): לא נקדימון שמו האמיתי, אלא בוני שמו, ולמה נקרא שמו נקדימון - מפני שנקדרה חמה בעבורו. ומוסיפים. תנו רבנן: שלשה נקדמה להם חמה בעבורן שזרחה להם שמש שלא בזמנו, והם: משה, ויהושע, ונקדימון בן גוריון. ושואלים: בשלמא (נניח) נקדימון בן גוריון - גמרא (מסורת) היא בידנו, כמסופר. יהושע נמי (גם כן) קרא (מקרא) הוא דכתיב (שנאמר): "יודם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו" (יהושע י, יג). אלא משה מנלן (מנין לנו) שזרחה חמה עבורו שלא כדרכה? אמר ר' אלעזר: אתיא (בא, נלמד) הדבר בגזרה שוה, מן המלים "אחל" "אחל", כתיב הכא (נאמר כאן) למשה "היום הזה אחל תת פחדך... על פני העמים תחת כל השמים" (דברים ב, כה) וכתיב התם (ונאמר שם) כיהושע "היום הזה אחל גדלך... כאשר הייתי עם משה אהיה עמך" (יהושע ג, ז) ללמדנו שכל ניסי יהושע היו גם אצל משה. ר' שמואל בר

ועכשיו ירדו גשמים - נחמיה. בוני שמו. נקדרה = זרחה. לשון מקדרי, שהיתה חמה קודמת נרקיע וזרחה, *פירטוט"ר בלעו. הכי גרסינן: נקדימון בן גוריון הא דאמרן. אתיא אחל אחל - כתיב נמלחמת יהושע (יהושע ג) "אחל גדלך" ונמלחמת משה כתיב (דברים ב) "אחל תת פחדך", מה יהושע נקדמה לו חמה נמלחמתו, כדכתיב נהדיא - אף משה כן. שכן דרך הכמובין, למד סמוס מן המפורש ברמז בדיבור דומה לחזירו. וגזירה שזה אחת מן שלש עשרה מדות שניתנו לו למשה מסיני, ונתחילת ספרא מפורש. שתייהן לקללה - אקרא קאי, האי דכתיב "על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר" - שניהם לקללה, אותה שימטיר עליה - רזנ גשמים שמקלקלין את התבואה. ואת שלא ימטיר - אין גשמים ואין תבואה גדילה. "אשר לא ממטיר עליה" מוסב הדבר על העב, שהעב נלשון נקיבה, דכתיב (מלכים א' יט) "הנה עב קטנה ככף איש עולה מים".

תוספות

נקדרה - כמו "מקדר בהרים" (עירובין נח, א) - כלומר: שמנקב הרקיע. גזיריפטי - פירוש: סרדיוטין ווטורי העם במקל.

לפניו: רבונו של עולם! הודע שיש לך אהובים בעולמך! מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה. באותה שעה אמר לו האדון: אילו לא נקדרה החמה - הנה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי. תנא: לא נקדימון שמו, אלא בוני שמו, ולמה נקרא שמו נקדימון - שנקדרה חמה בעבורו. תנו רבנן: שלשה נקדמה להם חמה בעבורן: משה, ויהושע, ונקדימון בן גוריון. ושואלים: בשלמא (נניח) נקדימון בן גוריון - גמרא (מסורת) היא בידנו, כמסופר. יהושע נמי (גם כן) קרא (מקרא) הוא דכתיב (שנאמר): "יודם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו" (יהושע י, יג). אלא משה מנלן (מנין לנו) שזרחה חמה עבורו שלא כדרכה? אמר ר' אלעזר: אתיא (בא, נלמד) הדבר בגזרה שוה, מן המלים "אחל" "אחל", כתיב הכא (נאמר כאן) למשה "היום הזה אחל תת פחדך... על פני העמים תחת כל השמים" (דברים ב, כה) וכתיב התם (ונאמר שם) כיהושע "היום הזה אחל גדלך... כאשר הייתי עם משה אהיה עמך" (יהושע ג, ז) ללמדנו שכל ניסי יהושע היו גם אצל משה. ר' שמואל בר

א "וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו". אמר רב יהודה אמר רב: ושתייהן לקללה.

נחמני אמר: אתיא (בא נלמד) הדבר מגזרה שוה "תת" "תת", כתיב הכא (נאמר כאן) "אחל תת פחדך" (דברים ב, כה) וכתיב התם (ונאמר שם) "ביום תת ה' את האמרי... שמש בגבעון דום" (יהושע י, יב). ר' יוחנן אמר: אתיא מגופיה דקרא (בא נלמד) הדבר מגופו של המקרא) שנאמר במשה "אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך" (דברים ב, כה) אימתי רגזו וחלו מפניך כל העמים בכל העולם ("תחת כל השמים") - בשעה שנקדמה לו חמה למשה.

א שינוי במשנה בענין עיר אחת שלא ירדו עליה גשמים אף שירדו במקומות אחרים, והכאנו את הכתוב "והמטירתי על עיר אחת ועל אחת לא אמטיר" (עמוס ד, ז). אמר רב יהודה אמר רב: ושתייהן לקללה, שבפסוק זה גם ירדת הגשמים בעיר אחרת - אף היא לקללה נאמרה. שמרובר בשטפונות משחיתים.

עיונים

וראה בכותב (בע"ז) שמביא שאין מדובר כאן בשינוי מהלכו של העולם, אלא שאור החמה (או אור אחר כעין זה) חזר והאיר, אבל מהלך גרמי השמים נמשך כדרכו. עמודת החמה למשה / נוסף לרמזים המצויים בגמרא רמזו חכמים שהאמור בכתוב שם "העמים תחת כל השמים" מראה, כי לא היה זה נצחון מקומי המחירד את העמים מסיבוב אלא מאורע המשפיע על כל העולם. (וראה בספור על מלאכי מלך בבל לחזקיהו בדברי הימים ב' לב, לא).

נכנס לבית המרחץ / וכתב המהרש"א שיש במעשיהם וכדבריהם של ההגמון ונקדימון צדיים מרומיים: שההגמון נכנס למרחץ דווקא כאשר אין לאחרים אף מים לשתייה. ולהיפך. שנקדימון "תובע" את יתרת המים, אף שכמוכן אין הרבר חלק מן ההסכם. נקדרה חמה / לכאורה נראה מן הספור כי החמה רק בקעה ויצאה (נקדרה) מבין העבים. אלא שזמן ההמשך נראה שזרחה החמה שלא בזמנה, שכאילו חזרה חמה וזרחה לאחר שקיעתה.

* פירטוט"ר מן הצרפתית העתיקה pertucer - לכקוע, לחזור בעד...